

Ковальчук Д.М.

студентка групи ПД-8

Науковий керівник : Шпиталенко Г.А.,

доцент кафедри права та
правоохоронної діяльності,

кандидат історичних наук

Державний університет «Житомирська політехніка»

Місто Житомир

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ТА МЕХАНІЗМУ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Правовий статус людини — це її юридично закріплене становище у суспільстві, сукупність прав і обов'язків, відповідальності та гарантій. Найважливішим елементом правового статусу людини є права, свободи та обов'язки, в яких розкриваються основні принципи взаємовідносин держави й особи. Права людини – це її соціальна спроможність вільно діяти, самостійно обирати вид та міру своєї поведінки з метою задоволення різнобічних матеріальних і духовних потреб людини шляхом користування певними соціальними благами в межах, визначених законодавчими актами. Свобода людини — це вихідне поняття проблеми прав людини і громадянина. У Конституції України передбачаються такі групи основних прав: громадянські, політичні, економічні, соціальні, екологічні, сімейні, культурні. Вони викладені у розділі 2 Конституції України [1].

Проте звичайне закріплення прав і обов'язків людини у законодавчих актах, навіть у Конституції не може бути визнане достатнім без існування механізму реалізації своїх прав, який передбачає втілення їх у життя конкретною особою. Під таким механізмом слід розуміти всю сукупність різних гарантій і дій, відповідний процес, у результаті якого громадяни, що мають певне право, свободу чи обов'язок, реально досягають тих цілей, інтересів, благ, які передбачаються нормою Конституції.

Механізм реалізації прав, свобод і обов'язків насамперед складається з гарантій їх забезпечення. Гарантії - відповідні умови й засоби, які сприяють реалізації кожною людиною і громадянином закріплених Конституцією України прав, свобод і обов'язків. Вони диференціюються на особисті, політичні, економічні, ідеологічні і юридичні. Так, особисті гарантії — це власні можливості людини і громадянина щодо захисту своїх прав, свобод, законних інтересів і обов'язків. Важливе місце серед конституційних прав і свобод в Україні займає право на захист. Так, зокрема, ст. 55 Конституції України визначає, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових осіб. Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини; після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна; будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Своєю чергою ст. 56 Основного Закону гарантує, що кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень. Згідно зі ст. 57 кожному гарантується право знати свої права і обов'язки. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними. Ст. 59 Конституції України гарантує право на правову допомогу. Згідно зі ст. 61 Конституції України ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного й того ж виду за одне й те ж саме правопорушення. В Україні діє “презумпція невинуватості”. Це означає, що особа вважається невинною у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не

буде доведено у законному порядку і встановлено обвинувачувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь. У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням.

Під політичними гарантіями слід розуміти політичний плюралізм і свободу політичної діяльності, що не заборонена законодавством і передбачена ст. 15 Конституції України, реальне визнання народу єдиним джерелом влади і здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову відповідно до ст. 5 і 6 Конституції України. Найголовнішими економічними гарантіями слід вважати конституційні положення про рівність усіх форм власності та їх захист державою (ст. 13), справедливість і неупередженість розподілу суспільного багатства (ст. 95), гарантування приватної власності (ст. 41) і т. д. До ідеологічних гарантій здебільшого належать: ідеологічна багатоманітність суспільного життя; відсутність державної (обов'язкової) ідеології і цензури (ст. 15); забезпечення вільного розвитку мов (ст. 10); сприяння консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України (ст. 11) тощо [1].

Юридичні гарантії - це державно-правові засоби, які забезпечують здійснення та охорону прав, свобод і обов'язків людини і громадянина. Саме вони найбільшою мірою і складають механізм реалізації прав і свобод людини і громадянина, до якого входять: 1) юридичне закріплення гарантій прав і свобод. Так, Конституція України у ст. 21 закріпила, що права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними, а у ст. 22, що вони не можуть бути скасованими, а при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод; 2) створення широкої системи охорони й захисту державою прав і свобод, яка забезпечувала б їх реальне використання та надійний захист від будь-яких посягань. Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до спеціально створеного для цього органу — Уповноваженого Верховної Ради України з прав

людини, використовувати для цього всі національні засоби, а також звертатися до відповідних міжнародних судових установ чи до певних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна (ст. 55); 3) розвиток громадсько-політичної активності громадян, формування свідомого ставлення до використання прав і свобод, підвищення рівня правової культури; 4) активізація діяльності об'єднань громадян, які сприяють охороні і захисту прав і свобод. Для здійснення правової допомоги в Україні діє адвокатура. Безумовно, що функції захисту прав, свобод і обов'язків людини і громадянина покладаються не тільки на адвокатуру. Відповідні повноваження у цій сфері мають органи прокуратури, суду, СБУ, внутрішніх справ і т. д. З формуванням в Україні громадянського суспільства збільшується кількість недержавних правозахисних органів, якісно поліпшується їх діяльність; 5) державний і громадський контроль за станом забезпечення прав, свобод і обов'язків. Державний контроль у вказаній сфері покладається майже на всі державні органи [2, с.124].

Конституція України чітко визначає систему органів та осіб, покликаних забезпечувати права й свободи людини і громадянина. До них належать: Верховна Рада України, яка виключно законами визначає права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав та свобод (ч. 1 ст. 22); Конституційний Суд України (ст. 147 Конституції України); Президент України як гарант прав і свобод людини і громадянина (ст. 102 Конституції України); Кабінет Міністрів України, який повинен вживати заходів щодо виконання законів (ч. 2, ст. 16); Місцеві державні адміністрації на відповідній території (ст. 119); Система судів загальної юрисдикції та спеціалізованих судів (ст. 125), прокуратура, інші правоохоронні органи України.

Відповідно до Закону України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини” парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Метою парламентського контролю є: захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними

договорами України; додержання та повага прав і свобод людини і громадянина органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими і службовими особами; запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню тощо. Також громадяни України отримали право безпосереднього звернення до Європейського суду з прав людини з моменту набуття чинності Конвенції про захист прав людини та основних свобод (11 вересня 1997 р.)

Список використаних джерел

1. Конституція України, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (Редакція станом на 01.01.2020) URL: zakon.rada.gov.ua
2. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 556 с.